

HORVÁTH JÚLIA BORBÁLA

Szőnyegbombázás, ámen*

Valahol a világban, most is fekszik valaki háborús romok alatt. A teste tönkrement, az elméje még ép, gondolkodásra képes. Felmérte helyzetét, hogy az elkövetkezendő órákban végigélheti a halálát. Vágy az életét? Amíg sajog a seb és szívérog a vér, addig van remény. A test nem adja egykönnyen, szeretné összetereelni a széttépett tagokat...

MI VAN VELED?

Ha nem küzdesz valamiért, meghaltál. Fekszel odalent, fölötted a szikes föld. Hallod, ahogy koppannak a kemény földrögök, mintha jégeső verné a tájat. Durván és szenvtelenül gyűlnek a rétegek, s mire megtelik veled a gödör, egyre tompábbak a puffanások; most már lehetetlen kiásni magad.

Bomba mart a földre, tölcsersebet ütött a felszínen. Pár év, és benövi a fű, a kráter viszont megmarad, és az arra járó utódok majd azt hiszik, ufó szállt fölöttük, amíg aludtak. Csendesen, nesztelenül suhant át a légtéren, kikerülte a radarsugarakat; fejlett földönkívüliek készíthették – magyarázzák az Univerzum glóriáját az irigy földönbelüliek.

Honnan tudnád, mi történik veled? Fekszel nyugodt békességben, kihasználva, hogy számodra szünetel a küzdelem. Ráérősen szívod magadba a levegőt, ügyelsz, ne túl sokat fogyassz, mert hamar elfogy a drága oxigén. Ujjaiddal a nyakad körül babralsz, megoldod az ing nyakát, alatta hűvös a fém, de nem süt a hidege; az arany barátságos, puha fém, tán azért van belőle oly kevés.

Matatsz tovább. Hiszen ez a melleden viselt kicsiny medál!, rózsafoglatban Anyánk, szelíden néz reád, s ha már így alakult, mondasz hozzá egy imát. Most segíts!

Lejjebb csúszik a kezed, íme a kitűző. Rájössz, hogy aznap reggel ünnepséghez öltöztél, s szíved fölé a gyár, amely kenyeret adott a szádba, emblémáját akasztottad. A nyakkendőtü következik, beleszúr a tenyeredbe. Örülsz, talán még soha ennyire a fájdalomnak, hiszen rájössz, hogy élsz.

Fölemelnéd a karodat, de nem megy. Nem kutatod okát, jobban érdekel a tű, ami beléd állt. Jól emlékszel rá, hiszen te készítetted a két szép ép kezeddal, a gombján körfelirat:

„A legkiválóbb minőség. Szívós keményre edzve. Weiss Manfred anno 1882.”
Elmosolyodsz. Nemhiába a legkiválóbb minőség!

Szinte már nevensz, szívós és kemény a gyártmányod. Akárcsak TE. A büszke munkás, aki a gyárban dolgozik, s úgy érzi, nem is melós ő, hanem egy kifinomult

* Mutatvány egy regényből. A könyvet a szombathelyi Szülőföld Könyvkiadó fogja megjelentetni.

szervezet alkalmazottja, havonta csaknem kétszáz *fixszel*. Műszak után lehányjátok magatokról a ruhát, a bőrtökről gondosan lesikáljátok a fáradt gépolajat – volt-nincs munkásosztály.

Amikor kilépsz a gyárkapun és elindulsz a csepeli szabad-kikötő homályában, ugyanolyan vagy, mint a hazafelé igyekvő villamosvezető, a kereskedő, a házmester, s mire befutsz Pestre, már fogalmazónak érzed magad. Dolgozni, enni, aludni. Élni? Ritkán. És f-élni?

Inkább kíváncsivá tesz a helyzeted, és a múltból merítve fejtegeted, mi vár rád. Annyit tudsz, hogy féltél már jobban is, de elmúlt. Az persze nem teljesen igaz, hogy nem aggódsz, de megpróbálsz elhelyezni magad a túlélési listán.

Láttad, mi lett apádból, amikor felrobbant a kezében egy gránát. Fiumében történt, kicsi voltál, alig emlékezhetsz rá. Inkább a pukkanás rémisztett, mintsem a csonkolás, a vérhez közel voltál még, hiszen pár éve, hogy megszült az anyád.

A gyári munkások cirkálók és bombadobók fegyvereit készítették, naponta átment kezük alatt a halál. Nem gondoltak rá, és miért is lett volna lelkiismeret-furdalásuk, hiszen ártatlan szórakozásnak indult a tűzijátékok világa. Kilövöd, süvít, a magasban szétnyílik a töltény, rózsapermet és ezüstös hullik alá, úgy érzed, tiéd a mindenség, és soha el nem ér a halál.

Nem is ért el! Méltatlankodsz, mert fiatal vagy, és rengeteg tűzijátékot akarsz még megélni, holott apád eltiltott a sparhelttől is, mert nem akarta, hogy úgy járj, mint ő. Családi hagyományként szenvedted tovább e keresztet, és a durrogtatás lett a veszted.

Eleinte nem fogott rajtad az átok, s utcai suhancként petárdákkal dobálóztál; miért baj az? Vihogtatok a fiúkkal, és szórakoztató volt belebámulni a halálra vált járókelők arcába.

Példakép is akadt: a napóleoni háborúkat túlélő újdonság, a Mauser-Norris modell, a félautomata fegyversorozat. Wilhelm és Paul Morris szörnyetegét számos hadsereg alkalmazta, és sikerét követően továbbfejlesztették. Már a prototípus is *tökéletesen* működött: tesztelés közben kilőtte a szülőapja szemét.

Pillanatnyi helyzetedből adódóan nem akarsz ilyesmire gondolni. Nyújtózkodol a föld alatt, kényelmes és elegendő a hely, nem úgy, mint az otthoni faágyban, amelyben alvás közben a sarkad mindig hozzáér a lábtőhöz. Megszoktad, hogy recseg alattad a deszka borda, s amikor a feleséged forgolódik, felriadsz, félálomban átöleled, beszívod az ismerős, langyos párárt, és együtt recsegettetek tovább, azután mámor-ittasan elalszotok.

Itt, ég és föld között, a tompa zajok világában van hely bőven, csak vigyázni kell, nehogy összekeveredj más csonkokkal. Székláb, fazék, seprűnyél, színes porcelánszilánkok, kemény vaskazetta, mi lehet benne?, nyúlnál utána, de érdektelenné válik, mert meglátod a rongycafatok közé rothadva a Csepeli Újság tépett számát, címlapon a méretes betűkkel:

„Kitört a II. világháború! 1939. szeptember 1-jén a német katonák bevonultak Lengyelországba!” A fotóképen vándling-sapkás katonák, szorosán masíroznak az út-

testen, középen egy katonanő diktálja a lépést; eins-zwei, egy-két. Az utcára csődült emberek megbámulják őket, feszesen nyúlnak előre a karok: Heil!

Pár éve már, hogy a gyári hírlapban olvastad a cikket, sietve átlapoztad, mert mit idegesítenek ilyesmivel, hiszen amióta világ a világ, nem telt el úgy nap, hogy valahol ne hadakoztak volna egymással a népek. Nincs hát min csodálkozni, komoly újságnak pedig írnia kell minderről, s 'Fridi bácsi' kiadta, hogy munkásai legyenek tájékozottak.

Ekképp gondozta a munkáspolgárokat Weiss Manfréd és a 'Püspök', Wekerle Sándor, akiket számos és áldásos tevékenységüket követően majd éppen azok söpörnek el, akikért harcoltak: előbbit a proletárdiktatúra, utóbbit az államosítás.

Amikor kezdedbe került az új szám, unott-urasan lapozgattad. Örültél, hogy új címet kapott a lap, mert a *Proletár* nem tetszett neked, hiszen TE nem a tengődő, nincstelen tömegek között sűrítesz: biztos állásod van, tető a fejed fölött, eszel, iszol, gyermekedet a gyár óvodáztatja.

Kávéházak teraszán láttad, ahogy a keménykalaposok hírt kérnek a kávéhoz, és ha már betértek egy kis olvasásra, rendelnek. Az újságok Thonet-keretes olvasókban hevernek a bejárat közelében, a vendégek orrukra csíptetett szemüveggel; ah, micsoda novitás!, bújják az oldalakat. Ha betéved egy ismerős, fennhangon köszöntik, leültetik az asztalukhoz hogy együtt kiokoskodják, mit rejtenek a hírek. Amikor megunják és végre felnéznek a fejükből, észreveszik a szépasszonyokat, s amelyikükkel ingerkedni érdemes, annak tucatszám fizetik a minyont.

Attól vajon boldogabbak, hogy tudják, mi történik a világban? Morogtál, s irigykedtél a kényes urak gondtalanságára, még ha tudtad is, hiába csillog, hiába fénylik, hamar letűnik a tökéletes pillanat. Azon tűnődtél, akarnának-e végtelenül élni, ha tudnák, mit hoz a jövő. Noha ritkán kutattad, mi miért történik, elméletek nélkül is sejtetted, hogy előbb-utóbb minden visszatér önmagába, s a világban valójában semmi de semmi új nem történik.

A hírek mégsem hagytak hidegen. Óvatosan méricskélteél, TE mire jutottál a világ szövevényében: munkám van, rendes feleségem, hetente eljárunk a fürdőházba, a gyereket állatkertbe visszük, vasárnap rántott csirke az ebéd, a munkából hazafelé menet a fiúkkal megiszunk egy sört. Kell ennél több?

Nem kellett. Eddig jutottál a föld feletti gondolkodásban, s a föld színe alá kellett zuhannod ahhoz, hogy komolyan belegondolj, elégedett lehetsz-e. Újból az inged körül babralsz. A jelvényt óvnád, ami ha leesik, lehetetlen megtalálni a kazalban, talán ezért túlél mindent, és később jól jöhet az azonosításnál, hogy továbbra is megkülönböztetett fgyelemmel bánjanak veled.

Amióta Pestre – voltaképpen a gyárba – költöztetek, az apró, napi bosszankodásokon kívül semmi sem mérgezte a boldogságodat. Igaz, hogy messziről indultál, de a szakmád mesterévé váltál. Miután kijártad az iskolát és letelt az inasév, olyan fényesre esztergáltad a gombostűket, mint senki a részlegben.

Nem szabad lebecsülni a gombostűipart. Bármireh nyúlsz, azt tökéletesen csináld! Nevelte beléd anyád, és hagyta, hogy kisgyerekként a varrógépén köszöröld ügyeségedet, amikor feltaláltad neki a fűjtatós lábpedált. Ha gép hangját hallod, melegség

tölti el a szíved. Felrémlik előtted az étel- és szappanszagú szoba, amelyből nyílt a hálókamrád, nagy titkaid kis tanyája. Magadnak szeretted volna a dicsőséget, hogy neved egy találmány révén bekerüljön a nagyok könyvébe, de ahogy nőttél, kopott a lendület, és megfélemedtél róla.

Mondhatom, sokat vesztettél. Nem is oly sokára, az ötvenes években ugyanazon varrógépet 'Rákosi Mátyás taposó'-nak hívják majd, midőn lesz a Weiss Manfrédból Rákosi Művek, és az öntvény közepébe a „WM” helyett az „RM” monogram kerül. Azt követi a CSM, a Csepel Művek; de megsúgom: nem telik el száz év, s újból a „WM” lesz a legnagyobbra tartott márka.

Ugye? hogy a világban nem történik semmi!? Replikázol most meg, huncutul pödörnéd a bajszod, amit nemrég a nejed kedvéért kezdtél növeszteni, de a nagy pukkanástól, ami futás közben ért, leégett az egyik fele. Majd kinő! Gondolod, s biztatlak, tarts ki, mert akárhogy is, de a hajak, körmök, szőrök túlélnek az embert.

Pár hete hallottál valamit a gyárban: a háború első áldozata egy lengyel vasutas lett, aki Westerplatte-ban, a német csúcscsatahajóról indított géppuskatűzben vesztette életét. Vojtek? Wojciech? Najsarek, botladozik a nyelv, amint formálja a nevét annak az embernek, akit legkevesebb ötven vagy hetven? millióan követnek a halálba.

Az esetet megnyugtató távolságban érezted magadtól ahhoz, hogy napirendre térij feletted, a gyárban viszont fokozódott a termelés, amely a háborús rémálom közelítését jelezte.

Reggel, miután megittátok a kávé, megigazította a gallérodát. Imádtad, ahogy rendezget rajtad, és nem mindegy neki, milyen külalakkal lépsz ki az utcára. Azt mondta, vigyázz magadra!, amit elengedtél a füled mellett. Idegesített, mert annak idején anyád is épp ilyen hangsúllyal óvott, amikor utadra bocsátott. A nejed ezúttal hozzátette: bármikor újrakezdődhet. Nem akartál ríogatást, azt hitted, csak a ma létezik, a holnappal pedig majd akkor foglalkozol, ha elérkezik.

Holott a jelzések téged is megtaláltak. Az újságok főcímen harsogták, hogy a szovjetek 1941. június 26-án délben repülőgépről géppuskatűzet nyitottak a Kőrösmező-Budapest útvonalon közlekedő gyorsvonatra. Alig telt el fél óra, ugyanők vagy mások?, a Rahó-Máramarosziget között robogó vonatot lőtték, azzal megtalálták Kassát. Huszonkilenc bomba, harminckét halott; szinte mindenkire jutott egy.

Az egyik lőszer nem robbant fel, és az oldalán virító cirill betűk elárulták a származásukat. A lakosság ennél jóval kreatívabb volt a magyarázatok mezején; a Szovjetunióba menekült csehszlovák repülőek megtorlásától kezdve a kassai rendőrfőnök – korábban asztalos – árulásáig sokféle árnyalat megjelent arról, mégis kik végeztek el a mézár munkát. Szegény, szegény emberek!, ennyire lángolt a seb, amit ütöttek a testen, mely a hazájuk volt.

Kassa bombázása akkor történt, amikor a legjobban fájt. A könnyes-virágos visszacsatolás után a 'hazatérés' mámorában élt a lakosság. Határtalanul jöttek mentek a magyarok, szippantottak a hazai levegőből, betértek ebédre a vendéglőbe, kifliért a pékségbe, és azon a napon sokan nem jöttek ki belőle élve. Mindnyájan

Felső-Magyarországon haltak meg – sovány vigasz, igaz-e? –, bárkinek is állt érde-
kében, hogy tüzet nyisson megint csak a Kárpát-medence földjére.

Nem derült ki, hogy német-sárgára festett szovjet gépek, vagy szovjetnek mutatott
német gépek voltak-e. Mindenesetre Magyarország vezérkari főnöke, Werth Henrik,
ah! még aznap, ah! hadat üzent a Szovjetuniónak. Ha nem tudnád, akkor velük
együtt TE is beléptél a II. világháborúba.

Hogy az ország hirtelen hadviselővé vált, alig hitték el a budapestiek. A szirénaszót
színházi jelentnek vélték, a légtalmai gyakorlatot zaklatásnak. A legfőbb kényel-
metlenségük a gumibroncshiány volt, s hogy villamos helyett sínbuszok közlekednek
a belvárosban. Rövidesen ezt is megszokták az emberek. A sínbuszsal elmentek meg-
nézni az épülő Árpád hidat, a HÉV-állomást, s arról ábrándoztak, hogy az Astoriánál
végzett próbafűrészt követően igazi világvárosi metróhálózathoz jutnak.

Budapest az első gyilkosbombát e viszonylagos idillben nem az amerikaiaktól,
hanem a szovjetektől kapta. Távolsági repülőek voltak. Tizenkét bomba Pestre,
tizenhét Budára. Meghalt tizenegy ember, hatvanegyen megsebesültek. Jó érzékük
volt a pilótáknak, tudták, hol rejtőzik az érték Rózsadomb legjava és Kispest sze-
génynegyede között.

Amikor lenéztek a földre, mázsás hízókat láttak. A sok mosléktól kétoldalt ki-
domborodott a sötét oldaluk; tompán döng a bendő, amikor megütöd. Jó lesz sza-
lonnának!, úgy feküdtek ott a fel nem robbant bombák, hasukban az aljas puskaporral.
Sunnyt a külső és készülődik a belső, amint szikrát kap, pörkös parázsdarabok élednek,
s amikor a lángocska eléri a robbanóanyagot, már késő visszaszívni a halálos döntést.
Meneküljön, aki bír!

Irinyi János, ha tudta volna!, Teller Endre és tudóstársai, ha tudták volna!, s a jó
kínai petárdások, vajon mikor döbbsentek rá, hogy visszaüthet rájuk, aminek feltalá-
lásában segédkeztek. A Hirosimára és Nagaszakira dobott atombomba pusztítása
mélységesen megrendíti majd a tudóstársadalmat. De nincs megállás, a világezerek
az atombombát követő hidrogénbombát a fegyverkezési verseny csúcsának tartják.
Már a megelőző modellt, a *Little Boy*-t is igen reményteljesnek vélik; becézgetik, si-
mogatják, Japánban meg azt hiszik, vége a világnak, amikor becsapódik a kicsike.

A mindenkorú hadurak izgatottan tervezgetik, miként kerekedhetnek ellenségeik
fölébe, s keresik a tökéletes gyilkost. A hidrogénbomba tisztább, és környezetkímé-
lőbb, mint az atom – bizonygatják –, szerényebb a károsanyag-kibocsátás, és a pon-
tosabb célzásnak köszönhetően kisebb tölcsért váj a földbe. Micsoda gondosság,
kösz szépen! Földanya mit szól ehhez? Nem kérdezték, és egyetlen nőt sem, hogy
matriarchaként mit szól az eszetlenkedéshez, s utólag csak örülhetünk, hogy nem
Little Girl-nek keresztelték legkedvesebb förmedvényüket.

Hányszor elsétáltak a Városmajorban!, a gödörnél, amit hagyományos löveg fűrt
Budapest földjébe. A robbanás kíméletlenül átvágta a fák gyökereit, mintha hajszalereket
csipkedne. Mi is volt a kráter helyén, fű-fa-virág-ember?, túlnan a nézők, innen a katonák
vizsgálták, hol lehet a fenék. A kráter alja a föld középpontja felé mutatott, a hatóság
műanyagszalagokkal körbekerítette a nyílást, nehogy beleessen valaki.

Nos, pár évvel és néhány buszmegállóval arrébb, ugyanilyen gödörben fekszel TE is. Talán a bombaszáj kisebb, ami benyelt. Egyelőre nem jött senki, hogy felkutatson, annyira friss a támadás híre. Holott dehogy friss!, Budapest bombázását évekkel korábban elhatározták. Nem tudtad? Mit tud az istenadta nép?, mely könnyösen, olykor szitkozódva rágja át magát a tragédiáin.

Fiatalember lévén mindig az utolsó oldalról kezdted az újságolvasást, de ha előlről is próbálkoznál, honnan tudnád, kinek higgy? A miniszterelnök neve? hát a kormányzóé? Az övét tán tudod, és addig jó, amíg nem érdekel egyiké sem, mert az azt jelenti, hogy nincs miért beleártani magad a nagyok dolgába. Élvezed a közjót, amit az államemberek teremtenek számodra, utánuk jöhet a következő, ki hasonló alázattal szolgálja népét – jó is lenne...

Kállay Miklós miniszterelnöknek és a magyar vezetésnek állítólag fogalma sem volt róla, mi készülődik. És hol volt a hírszerzés? Feleselsz, és igazad van, mert kiugrás helyett megszállás lett a vége, és a határ menti vármegyékben egyszerre több lett a lőszer, mint a virág. A lakosság pár évig, hónapig? örvendhetett. 1938: a déli Felvidék, 1939: Ruzsinszko (Kárpátalja); 1940: Észak-Erdély és Székelyföld, 1941: Délvidék – a hazatérési sorrend, s az ártatlan magyarok azt hitték, végre igazságot kaptak – holott háborús *deal* történt, az igazság áruba bocsátásával.

Miniszterek, gazdaságiak, kis- és nagyemberek együtt őrlődtek: ugrani vagy maradni? „Határvonal a háborúban részvétel!” hangoztatta Teleki Pál, s óva intette a kormányt az egykori magyar területek teljes revíziójától: „Ha Erdély [is] visszajő, ezzel örökre elköteleztük magunkat a németeknek, akik majd aztán követelik az árát.” Mindent vissza! Dörögte a nép, s könnyen szájalt, mert kizárólag a szívére kellett hallgatnia. A kormány rettegett népe igazától, s úgy gondolta, hogy „az ország maga lesz az ára a revíziónak.”

Közép-Európa lerohanását Franklin Roosevelt amerikai elnök és Winston Churchill brit miniszterelnök az 1943. januárban megtartott angol-amerikai csúcstalálkozón elhatározta. Észak-Afrika és Dél-Olaszország után mi következünk. A környező kisállamokkal együtt katonai célponttá váltunk, s mialatt a támadók ideértek, volt idő kifejleszteniük a stratégiát.

Kállay lehetetlen helyzetbe került: a tét most már Magyarország fennmaradása volt az Egyesült Államok és a Szovjetunió között. A miniszterelnök 1943 februártól Horthy Miklós kormányzó tudtával kapcsolatba lépett a nyugati szövetségesekkel, és létrehozott Svájcban egy pénzügyi alapot arra az esetre, ha nem sikerül sem a kiugrás, sem a megegyezés. És ha megnyerjük a háborút?, kérdezed, féllábal a sírban. Helyes hozzáállás, csak legyen elég hited hozzá, mert rajtad már csak az segíthet.

Isztambulban tárgyaltak a felek, amelyről a német vezetés is értesült. Az utókor majd 'hintapolitikának' nevezi, amiért Magyarország mindkét féllel alkut akart kötni. Adolf Hitlert nem érdekelte a vergődés, és elégedetlen volt a magyarokkal. Egy: nem vagytok elég jó (lelkes) katonák. Kettő: megbízhatatlanok (árulók) vagytok. Három: a zsidókérdést nem megfelelően kezelitek (mentitek őket). Négy: kormányotok az ellenséggel kollaborál (Kállay-kettőt jár).

S hogy valójában ki volt az ellenség? Hitler 1943 őszétől módszeresen készült az ország katonai lerohanására, amit pedáns ember lévén a következő év március 19-én végrehajtott. Magyarországot megszállták a németek. A szövetséges agresszorrá vált, Magyarország moccani sem bír, s lesz belőle az utolsó csatlós. Köszörülöd a torkod; helyeselnél vagy ellenkeznel?, és utódaid sem így tanulják majd az iskolában. De ne izgasd fel magad, eljön az idő, amikor Magyarország képes lesz megírni egyetemes és igaz történelmét, s azt átadni a gyerekeinek.

Az újságok részletesen cikkeztek róla, hogy a kormányzó ellenezte német csapatok Magyarországra telepítését. A Führer 'formális megszállásnak' nevezte (ugyanazt a XXI. században 'különleges katonai műveletnek' hívják). Horthy ellenállt, az utolsó tárgyalásra magával vitte a fegyverét, hogy ellenálljon, amennyiben parancsmegtagadás miatt letartóztatnák. Végül épségben hazatért, de pár héttel később Magyarország elszenvedte az első pusztító amerikai bombázást; a földön a németek, a föld fölött az amerikaiak támadták: bevégeztetett!

A 15-ös számú légi haderő huszonegy bombázója, hét kiképzett vadászpilóta-csoport, ezeröttszáz négymotoros nehézbombázó és nyolcszáz kísérő vadászgép várt bevetésre. Közlekedési csomópontok, ipari központok, 'hátországi' kiszolgáló objektumok támadása (a XXI. században roppant elitélően 'terrorcselekménynek' hívják az ilyesmit).

Az angollal ellentétben, az amerikai tervek között nem szerepelt a szőnyegbombázás. Nem elég hatékony, zavaró a robbanást kísérő füst, a pilóták könnyen elvéthetik a célt – ezek voltak az ellenérvek. Ki kellett találni valamit, és az, a gyors és teljes légi lerohanás volt.

Mozdultál? Igen, láttam. A lábad!, mintha rúgnád a bőrt; csatár vagy, bátran és magabiztosan kapura törsz, mögötted a csapat, a középpályások, a védők és egy csodakapus. Gól, góóól!, hallod? Ugyanolyan hangos a lelkesedés, mint annak idején, amikor a fiumano sráccokkal játszottatok az utcán, és nem érdekelt, hogy lehorzsolod a térded, kifulladásig hajtottál tovább.

Most már tetszene akár az is, mi?, védeni a hazát. Mennyire utáltad a pátoszt. Már a szó is annyira hevületes: 'haza'. S még hogy meghalni érte... Az utolsó előtti órán megértheted, miről beszéltek az ősök. Fújatsz, zihálsz, mintha a csatatéren csörtetnél, s éppen csak ledöltél. Csak még egyszer lenne lehetőség elfutni a veszély elől. Törmelékdarabok táncolnak a melleden. Levegőt pumpálsz a tüdődbe, az oxigén dúsítja a véredet, erőre kapsz. Kelj fel, hallod? Indulj előre!, és próbáld legyőzni az ellenfelet!

De jaj, hosszú másodpercek óta nem moccan a mellkasod. Ez a legrosszabb hír. Nem lélegzel. Térj magadhoz!, fájjon inkább a széttroncsolódott lábad, égjen, szagasson, hiányozzon belőle egy darab, káromkodj, és káromold azokat, akik ezt tették veled. Szidd magad, hogy miért kellett éppen akkor erre járnod, de kérlek, lélegezz! Mondj bármit, csak ne csússz át a szépségek világába, mert onnan nem akarsz többé kiánni magad. Ne dőlj be a fájdalommentes nemlétezésnek.

Na, végre!, újra lélegzel. Már veszed a levegőt, hogy pörölj: mindez Lujza nagyozlása miatt történt, mert ha maradsz a szüleiddel a WMM-lakótelepen, akkor nem kellett volna átvágnod a városon, és belefutni az ellenség karjaiba. Valóban nem, de csúnya dolog, hogy amint kicsivel jobban vagy, máris a nejedet okolod, de ha ez kell a túléléshez, legyen!

Lujza a költözéssel megpróbálta otthagyni veled a gyárat, a teljes lövöldözős hóbelevanccal együtt. Azt akarta, legyél inkább ács, hentes vagy kereskedő, mit bánta ő, csak hagyd a bombaipart másra. A vég szempontjából nincs jelentősége, mert előbb-utóbb besoroztak volna, és elképzelhető, hogy most szélében Magyarországon, valahol Sajkás és Sósmező között lapulnál egy tömegsírban.

Azt állítod, hogy van, aki gyöngeségre, betegségre hivatkozhatva megúszhatja? Ha felépülsz, megpróbálkozhatasz a kiderítésével. Először is majd olvass katonai könyveket, amelyek leírják, hogy a pusztítási sorrendben a fegyvergyárak és az utánpótlásvonalak lerombolása után a közigazgatási és az infrastruktúra következik, s ha a civil körletek elsöre véletlenül kimaradnának a szórásból, később azok sem ússzák meg.

L u j ... a mutatóujjaddal megpróbálsz leírni a nevét. Éppen mint annak idején a homokba. Százszor, ezerszer körberajzoltad a betűket, most mégis dühös vagy magadra, mert ha nem szeretsz belé, s a legszorosabb értelemben nem kelsz egybe vele, és ha nem mentél volna el a rohadt pezgőjéért... ha... ha... ha...

Pörölj csak tovább!, hiszen emberi nyűg a bűnbakkeresés; azért hibáztatni valakit, mert haladni akar, és csakis egyenesen előre menni hajlandó. A feleséged is áldozat, és pillanatnyilag úgy néz ki, hogy egyedül fogja felnevelni a lányotokat. De TE még nem vagy áldozat, s a nejed nyilván megbocsátaná, amiket összehordasz itten ebben a rohadt állapotodban – amennyiben sikerül kimásznod a gödörből.

Miért történt? Kérdezed életed legelhalóbb hangján, s végre kinyitod a szemed. Elmondhatom, ha annyira érdekel. Arthur Harris légi marsall volt az, aki így elbánt veled. 1942-ben kidolgozta az ún. 'szönyegbombázási koncepciót'. Az úgy történik, hogy az első hullám támadói – akik odafentről még tisztán látják a célpontot – felvezetik a többi repülő, amelyek a kijelölt nyomvonalon haladva ellövöldöznek rájuk bízott lőszert. A második hullám ilyenformán vakon megszabadul a lövegektől, majd gyújtófényt eresztenek a terepre, hogy megvilágítsák, mit végeztek.

Milyen pontos, milyen szakszerű módszer!, nemhiába a brit bombázóerők parancsnoka találta ki. Elképzelései szerint a szisztematikus rombolással a civil célpontok – vagyis a lakosság – bármi áron azt akarja, hogy legyen már vége, s így morálja könnyedén megtörhető.

Mondd, te megtörtél? Fizikailag mindenképp, de az utódok, és akik olvassák mindezt, nem felbőszülnek-e inkább, s nem nyugszanak addig, ameddig a világgal be nem fejeztetik az öldöklést. Gondolja az örök reménykedő, miközben alig hisz az ember emberségében.

Köhögés jön rád, ez a legjobb esemény. Hányd ki magadból a sok szörnyűséget, ami elkaptott. Öklendezel, felfordul a gyomrod, végre megindul a nedvkeringés.

A könny kimossa szemedből a földrögöt, ami a zuhanáskor beleesett. A füled is kitisztult; hallod?, hogy nem messze más is jajgat, és segítséget kérne, ha kapna.

Nem vagy egyedül. Van akiknél sokkal kedvezőbb a helyzeted; ők már nem mocnának. Zokogás, fohász, hörögés. Talán az utolsó, amellyel távozik a testből a lét. Válaszolni akarsz, megkérdezni azoktól, akikkel kortól, nemtől, státustól függetlenül már együvé tartozol, hogy tessék mondani, mi most meghalunk?, de nem jön ki szó a torkodon, véres nyáladék csorog a válladra, eddig észre sem vetted, hogy kitörted a nyakad.

A Budapest elleni első bombatámadásban ezerhetvenhárom ember meghalt. Eisenhower tábornok Európa amerikai főparancsnoka 1943 novemberben adott rá parancsot; gyorsan, nettül képzelte: hamar túlvagyunk rajta, elvégre Magyarország bukott kisállam, nem lesz, aki sirassa.

Eredetileg 1944. február 2-ra tervezték a támadást. A tábornok azonban fülest kapott a brit hírszerzéstől, miszerint Németország Magyarország megszállására készül. A hír zavart okozott a hadfejekben, mert ugyan miért támadná szövetségesét az ellenség?, hacsak nem azért, mert eltérnek elképzeléseik. Mindenesetre az amerikaiak úgy döntöttek, kivárják, lesz-e a magyaroknak bátorságuk és lehetőségük szembe szegülni parancsolóikkal.

Amúgy ítéletidő volt aznap, jeges széllel, fekete felhőkkel, igazán ramaty látási viszonyok bombázgatáshoz, kedvezőek viszont a halasztáshoz. Te is húztad a csíkot reggel, hogy minél hamarabb bemenekülj a gyárba. Szinte beestél a műhelyajtón, mohón felhörpintetted a forró citromos teát, kapart a torkod: nem tán tüdőgyulladás készülődik?

Egy ideje vizsgáltattad magad, nem értted, miért hörög nyáron a tüdőd, holott csak télen szabadna neki, s továbbra is szorgalmasan szívta befelé a vasreszelékből felszálló port. Ellettél volna akár évtizedekig egy közepes tüdőtágulással, erre most itt van: rezeg a léc, s nem tudni, egészségügyi- vagy hadi adat válik-e belőled.

Végül elmaradt a februári bombázás, és a továbbiakban bárhogy alakul a sorsod, a kegyes történelem két hónap haladékot adott, amit épségben leélhettél. Lujza aztán fújhatta, úgy tettél, mintha nem hallanád. Számtalanszor megbeszéltétek, hogy gondolj inkább magadra és a családodra, mert veszélyes helyen dolgozol, és ha baj lesz... akkor először ott lesz.

1944. április 3-a csodás reggellel ébresztett, képtelenségnek tűnt, hogy éppen aznap történjen rosszaság. A gyári ünnepségre indultál. Szépen megterítették a díszteremben, uzsonnával és koccintással várta Fridi bácsi a melósokat, hogy műszak előtt megünnepeljék a kétszázezredik töltes elkészítését. Apád, szegény, hogy örült volna!, a fiának sikerült, ami neki nem: elismerést kap a munkájáért, s kiváló lett a kiválók között.

Remélted, hogy megdicsérnek, kézszerítást, oklevelet, rán még béremelést is kaphatsz, délután pedig irány haza!, dörzsölgetted a tenyered. Azt tervezted, viszel pezsgőt, elvégre odahaza lakásavatás lesz; hogy is mondta az asszony?, utána visszavonultok

– most már a felnőttek célszerűsített hálósobájába; tavasz volt, rügyet bontó április, méltatlan ártatlan halálokhöz.

Akkor szembesültél először a valósággal, amikor a Duna felől megláttad a repülőt. Rajongva kémlelted az eget, és elkaptott a futás mámora, mintha a via Szapáryn suhantál volna végig gyerekként Fiumében, s nem bírtad megérteni, a sebesség miként zsugorodik össze, amint idelent együtt szaladsz a géppel.

Hagytad, hogy a közeledbe jöjjön, szinte az arcodig ért. Alaposan vizsgáltad, felderítő vagy vadász?, leginkább a szárny alatti rész érdekelt, és a művedet kerested rajta. Elvégre kollégák vagyunk – gondoltad – és azt hitted, bennfentes lévén az el-lenség bevesz a csapatba; holott háborúban a cimboraságnak árulás a neve.

Dörrenések hangja hallatszott, mintha hegy gyomrából lőttek volna. Nem, nem olyan volt, mint a moziban, és olyan sem, mint amilyeneket a kikötői sikátorok mélyén hallottál. Életedben először érezted magadon a lövéshullámokat, a bomba szelét, amikor baltával faragja az élet. Szétterülnek a repeszek, elborítják a menekülő testét, s amikor lágy részbe fúródna, esesel.

Országosan húszezer halott volt a végszámla. Az Öt Wing nevű kötelék (négy-százötven bombázó és a százharminchét kísérő vadászosztály) hajnalban felszállt Nápolynál. Ha lenne kedved hozzá, sorolnád: a B-24-es Liberátorok, a B-17-es 'repülő erődök', 2-2,5 tonnányi robbanóanyaggal a fedélzeten. A Tuzla- Eszék- Baja-Monor vonalon haladva kifejezetten a (Csepel-Tököl) Dunai Repülőgépgyárat, és a ferencvárosi pályaudvart célozták.

Pár órája még pihent a lelkük, amikor az olasz fellegek fölött szálltak, ahol aranyos hegycsúcsok nőnek ki a paplanfelhőkből. Némelyik alig magasabb, mint egy lakóház, csak épp lakója nincs; ragyogó szépség, hallgatag magány, gyönyörű aláfestőzenével.

Tetszett a pilótának, hogy arra jár, ahol a madár se, és kivételettnek érezte magát, hogy mindezt láthatja. Mennyivel kényelmesebb, mint megmászni a Gran Paradiso-t! Ez járt a fejében, s szívesen kikapcsolta volna a motort, hogy átélje a tökéletes zuhanást finom földet éréssel.

Oldalt és hátul röptültek a kollégák. A sisak alatt diadalittas arcok, elvégre Európát meghódítani indultak, dicsőséget vinni az otthoniaknak, kiknek hazáját soha nem borította bombaszőnyeg. Magasságot csökkent! Recsegősre sikerült az utasítás, a pilóta engedelmeskedett, noha alig bírt szabadulni az azzurrótól; úgy tudta, övé a világ, hiszen fölébe kerekedett.

Megkezdődött az ereszkedés. Ártatlan szánkózás, amíg a gép párhuzamosan repül a felhőmezővel, távolságtartón, ahogy a sorvezető nélkül írt betűk is irtóznak hozzáérni a vonalhoz. Felhők belsejében közlekedni tisztára lutri; a nyálkás nyirokanyagba itt-ott beleszúr egy bágyadt fényfarok. Az orr óvatosan belenyal a habokba, kóstolgatja a rejtélyes szűrkeséget, amiből lesz záporosó vagy jégverés. Megrándul a géptest, nem tudni, mi a fönt, és mi a lent, s érkezik-e szemből egy hasonló tapogatózó.

Bízzván a radarban és a földi irányításban, kicsi az esély ütközésre, de hát láttunk már karón varjút; főképpen légcsavarra tekeredett darurajt. A pilóta hosszú percek

át a végzet vendége. Kattogás, darálás, amint a műmadár végig bukducsol égi lépcsőkön, aztán túljut az utolsó döccenésen; megvan, kint van, és a Kárpátok karéjában kibontakozik a táj.

Ott vagy benne TE is. Picike pontocska, amely egyenletesen halad előre, hóna alatt a nyomorult szatyrával. Gyanútlanul lépkedsz, a fejed telve tervekkel és kellemmel, s a biztosnak tűnő tudattal, hogy téged nem érhet baj. Odafentről érzékelhetetlen a mozgásod, térben és időben jelentéktelen, van belőled milliárdnyi apróság.

A pilóta előtt feltűnik a hegylánc, az időtlen, természetes határvonal. Zöld erdők, síkságsávokkal, kissé távolabb egy hosszúkás tóforma, sárgult rétek, amelyeket északról dél felé átszel – a magyarok úgy is mondják: ezüst szalag – a Duna folyó. Derűsen pillog a vize, s miután leveti magáról a reggeli harmatot, beindul rajta az élet.

Nem sokkal később, a hadakozók a partvonal teljes szakaszát felvonulóterepnek használják, s jámbor Duna óvón magába süllyeszti a rondaságokat: bombahüvelyt, gránátot, tankot, repülőt, és minden szemétséget, amit beléje hajítanak. Az ellenség kifejezetten szereti a folyóvonalat, mert kiváló tájékozódási pontot nyújt és az ország középpontjába vezet.

A legegyszerűbb megoldás Budapest bevételehez: délnyugat felől behatolni a Balatonig, a Dunántúli-középhegység fölött kissé elfordulni, ott a lövegeket kioldani, megszórni vele a nagyobb városokat, azután a Duna-Tisza közén egy fordulóval kezdődhet minden előlről. Pontos recept, ha már ilyen fontosak vagyunk mi, itten a kontinens szívében.

A pilóta nem érzeleg, a tengerentúlon más léptékhez szokott. Vonalzóval húzott államhatárokhoz, sok-sok mérföldnyi ürességekhez, miután nincs tisztában azzal, hogy Európában minden négyzetcentiméterért meg kell küzdeni. Final approach!, az utolsó utasítás az agyelborulás előtt, amit a támadás követ. Találkozunk a végén! Könnyű azt mondani, mert mi van, ha visszalő az ellenség? Akkor lehet csak igazán nagyot esni, ami a lehető legrosszabb, mert jobb felrobbanni a levegőben, mint lassú tűzön, de biztosan elhamvadni.

Szép és megható pillanat lehetett volna, midőn összenéztek a pilótával. Ő megsajnál, mert meglátja benned a lelket, és szíveskedik pár száz méterrel arrébb lepottyantani a bombáját, s akkor TE hálásan megemeled előtte a kalapodat, és eliszkolsz. Mindenki jól járt volna: ő időben megszabadul a lövegeitől, TE pedig épen maradsz. De nem így történt, és még kalapod sem volt.

A pilóta a kötelékből kiszabadulván tett egy tiszteletkört, mintha mégis megadná a menekülés lehetőségét, és kereste a rést. TE ráérősen álldogáltál a szélben, udvariasan közelebb mentél, mintegy segítetted őt, hogy meglásson. A patyolatfehér inged úgy világított, mint a vitorlavászon, tán még a vasalásnyom is látszott rajta. Eltéveszthetetlen célpont voltál.

Kában bámultál előre, és a híradóban bemutatott gyári futószalagra gondoltál, amelyről ömlöttek a más formájú, de hasonló szándékú lövedékek. Soha nem láttad még működés közben, amit gyártottál, s ami oly kétségbeejtően egyforma, bárki készíttette is. Sima testű, festett bődön, oldalán kicsiny szárnyakkal, kidolgozott betűkkel

a felirat: 'Practice bomb'. Vagyis mindenre jó; tekintet nélkül egyéb emberi értékre pusztítja, ami az útjába kerül.

Én nem lövöldöztem! Lám, de jó, erőre kapsz, amint közelít a büntudat. S miért lenne büntudatod? Ennyi erővel a romlott élelmiszerek csomagolóí vagy a benzinautók gyártói is bűnösök lehetnének. TE mindössze a lemeztokot raktad össze, ráadásul nem az amerikaiaknak, hanem a hazáddal szövetséges erőknél; és különben is: eljőhet azon pont egy háborúban, amikor már nem kedv kérdése a honvédelem.

Téged nem soroztak be, mert már be voltál. A WMM gyár dolgozói hátországi katonákká váltak azzal, hogy hadianyagot gyártottak. Nagyon egyet értettél, mert magától ugyan ki kívánczogna, hogy testközelben harcoljon az ellenséggel. Lujza még a folytatásban sem tévedett. Az Angolkisasszonyoknál azt tanulták, hogy: 'A nő régi bevált fegyverei a tű és a fonál felveszi a versenyt a puskákkal'. A nejed megjósolta: ha a fronton fogytán az *ember*, ami férfit jelent, akkor a modern időkben nőket állítanak az elesett férfiak helyére, és akkor ki őrzi odahaza az életet?

Arra biztosan nem emlékszel, amikor még Fiumében, egyik este apád felolvasott, s női pilótáról írt az újság. A gyönyörű, félórás repülésről, az ünneplő tömegről, amint a kordonon átugrálva rohantak a nézők és autogramkérréssel ostromolták a hősnőt. Lilly Steinschneidernek hívták az első magyar női pilótát. 1912-ben! Ki nemkülönb, mint a férfiak, a tehetségét próbálgatta. Őt követték az amerikai, német és szovjet vadászpilóta-nők. Az orosz pilótanőket mi másnak?, mint 'éjjeli *bozsorkáknak*' nevezték, a lelövésükért vaskereszt járt a Bundeswehr-ben.

Apád félredobta az újságot, mert mit keres egy nő az *úrbén*, anyádnak tetszett és hallgatta volna még; de béke volt, megtehették, hogy hamar elfeledkezzenek róluk. Lujza méltán tartott a besorozástól, és azt sem akarta, hogy téged elvigyenek. Nem tiltakoztál, természetesnek vetted, hogy a férfílet velejárója a katonáskodás, és háborús időkben kötelesség bevonulni. Akkor még választhatnál.

A pilóta, aki fölötted körözött, vajon önként ment? Történt-e, hogy nem értett egyet a feljebbvalóival, vagy nem úgy hajtotta végre a parancsot, ahogy elvárták tőle? Túlélő katonák beszámolóiban olvasható, hogy a fronton harcolók gyakorta figyelmeztetik egymást: mindenki fedezékbe! most mi jövünk! Vagyis lövünk. Azután cserélnek. A nap végén a szakaszvezető itt is, ott is beírhatja a listára, hogy a lőszer elfogyott – jöhet a tűzszünet, szíveskedjete a vezénylőtábornokoknak tárgyalóasztal mögé ülni.

A hadifoglyok? Olykor egymást gyógyítják. Mindegyik másért került oda; a 'hazaárulókat', értsd: akik nem hajlandók senkire sem löni, együtt őrzik az elfogott ellenséggel – ha már olyan nagy barátok lettek. Már gagyognak egymás nyelvén, el akarják mesélni, honnan jöttek, hogyan éltek, és nekik semmi közük az egészhez.

TE is csak álltál. Nem akartad bántani azt a pilótát. Lenyűgözött a látvány és összehúztad a szemed, látni akartad, ahogy kiold a bomba, ami eltalálni készül. Az imént még egészen kezelhető méretű tárgynak látszott, de egyre nőtt, és gonosszá válva zuhant feléd. A járókelők zétfutottak, mint a nyulak; egészen átható volt a ki-

áltásuk; őszinte, torokból kiszakadó ordítás, melyben nincsenek szavak, csak a zsigeri felismerés: tényleg elpusztulunk.

A pilóta veszetten nyomta a gombot, kattanás, durranás, felszálló füst, káromkodás. Bosszankodott, hogy elsőre nem sikerült, s odavetette a tűzérnek: Guy, jöhet a következő! Guy pedig fáradhatatlanul töltött, töltött, és újratöltött az odakészített szörnyekből.

Az ilyen kicsikének két gyújtószerkezete van: orr- és farok. Az első közvetlenül a becsapódás után robban, a hátsót késleltetővel látták el. Alig egy másodperc és néhány méter mélység a különbség a két robbanás között; imponáló hatékonyság. Guy vigyorog, nem dolgozott hiába, a pilóta fejben kipipálja: talált, elsüllyedt.

Amikor pontosan a fejed fölé ért, előrenyújtottad a karod. Elkapni?, vagy elterelni akartad, és töredék pillanatra elhitted, hogy sikerül. A lövedéktest nagyra nőtt feje kitakarta előled a napot, s ráeszméltél, hogy aminek kívül-belül minden porcikáját ismered, az most ellened fordult.

Hogy most már másképp csinálnád, és a robbanást követő bombatölcsér szélére navigálnád magad? Hidd el, azzal sem jártál volna jobban. A becsapódás fél kilométeres körzetében minden mozog. Nem, nem rögtön dől össze a ház, mindössze megrendül az alapja. A téglák képtelenek tartani a frontot, eleresztik egymást, előbb lezuhan a szemöldökfa, az áthidaló, a kődíszek, és kihullanak az ablakok. Üvegtáblák zuhannak a járdára, elnyomva az asszonyok csörömpölő hangját: nem szabadott volna hagynunk!

Amikor rájöttél, hogy rád esett a választás, életedben először érezted, hogy olyan erővel állsz szemben, amely elől nincs menekvés. Lebegtél már szélviharban, álltál villámsújtott fa közelében, de tudtad, hogy kijutsz a bajból, mert jobbára rajtad múlik. De most...